

Dostosowywanie obiektów mieszkalnych do potrzeb osób z dysfunkcją ruchu

Olga Skoczylas

*Samodzielną Pracownia Architektoniczna, Wydział Budownictwa i Architektury,
Politechnika Lubelska, e-mail: o.skoczylas@pollub.pl*

Streszczenie: Według narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w 2002 roku, liczba osób niepełnosprawnych w Polsce to 5.456,7 tys., czyli 14,3 procent ludności kraju. Oznacza to, że co siódmy mieszkaniec jest osobą niepełnosprawną lub za taką się uważa. Polskie społeczeństwo dodatkowo, podobnie jak inne społeczeństwa w Europie, podlega nieodwracalnemu zjawisku, jakim jest starzenie się populacji. Wiąże się to ze znacznym wzrostem osób o ograniczonych możliwościach ruchowych. Badania nad ergonomią oraz rozwój techniki i materiałów w ostatnich latach posunęły się tak dalece, że w zasadzie zrewolucjonizowały wiele dziedzin życia. Czy podobnie jest w zakresie dostosowywania obiektów mieszkalnych do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, czy może nadal takie osoby spotykają się z przeszkodami w pomieszczeniach, w których codziennie przebywają? W artykule autorka przedstawia rozwiązania pomagające dostosować budynki mieszkalne do potrzeb osób z dysfunkcją ruchu, w szczególności osób poruszających się na wózkach inwalidzkich i osób starszych.

Słowa kluczowe: niepełnosprawni, osoby starsze, dostępność obiektu, ergonomia, bariery architektoniczne

1. Wprowadzenie

W Polsce w budynkach wielorodzinnych zlokalizowanych jest ponad 6 mln mieszkań. W budynkach wykonanych w technologii przemysłowej jest ich około 4 mln [1]. Dużą część z nich nie jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, a według narodowego spisu powszechnego [2] przeprowadzonego w 2002 roku, liczba osób niepełnosprawnych w Polsce to 5456700, czyli 14,3 procent ludności kraju. Oznacza to, że co siódmy mieszkaniec jest osobą niepełnosprawną lub za taką się uważa. Polskie społeczeństwo dodatkowo, podobnie jak inne społeczeństwa w Europie, podlega nieodwracalnemu zjawisku, jakim jest starzenie się populacji. Wiąże się to ze znacznym wzrostem osób o ograniczonych możliwościach ruchowych w przyszłych latach i konieczności dostosowania mieszkań do ich potrzeb.

2. Przepisy

Szczegółowe przepisy regulujące dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690 z 2002 r. z późn. zm.) [3]. Część z nich odnosi się także do budynków zamieszkania wielorodzinnego i mieszkań w tych budynkach. Nie ma przepisów, które nakazywałyby lub regulowały dostosowywanie budynków jednorodzinnych. Niżej zostały przytoczone niektóre z przepisów.

W rozdziale 2 działu II – dojścia i dojazdy w paragrafie 16 ustawodawca przykazuje, by do wejść do budynku mieszkalnego wielorodzinnego były doprowadzone dojścia i dojazdy, utwardzone dojścia o szerokości minimalnej 1,5 m, przy czym co najmniej jedno z tych dojść powinno zapewniać osobom niepełnosprawnym dostęp do całego budynku lub tych jego części, z których osoby te mogą korzystać.

Dział III, rozdział 3 dotyczy wejść do budynków i mieszkań. Paragraf 61 i 62 odnoszą się do wymiarów i kształtu drzwi wejściowych do budynku i do mieszkań. Położenie drzwi wejściowych do budynku oraz kształt i wymiary pomieszczeń wejściowych powinny umożliwiać dogodny ruch, w tym również osobom niepełnosprawnym. Drzwi wejściowe do budynku i ogólnodostępnych pomieszczeń użytkowych oraz do mieszkań powinny mieć w świetle ościeżnicy co najmniej: szerokość 0,9 m i wysokość 2 m. W przypadku zastosowania drzwi zewnętrznych dwuskrzydłowych szerokość skrzydła głównego nie może być mniejsza niż 0,9 m. W wejściach do budynku i ogólnodostępnych pomieszczeń użytkowych mogą być zastosowane drzwi obrotowe lub wahadłowe, pod warunkiem usytuowania przy nich drzwi rozwieranych lub rozsuwanych, przystosowanych do ruchu osób niepełnosprawnych. Maksymalna wysokość progu przy drzwiach nie może przekraczać 2 cm.

Rozdział 7 działu III dookreśla szczególne wymagania dotyczące mieszkań w budynkach wielorodzinnych. W paragrafie 95 uchwalono, że kształt i wymiary przedpokoju powinny umożliwiać przeniesienie chorego na noszach oraz wykonanie manewru wózkami inwalidzkimi w miejscach zmiany kierunku ruchu. Oznacza to, że powinna być zostawiona pusta przestrzeń o minimalnym wymiarze 1,5 m x 1,5 m.

Zgodnie z przepisami zawartymi w rozdziale 9 działu IV do każdego mieszkania w budynkach wyposażonych w dźwigi (nie tylko w części dostępnej dla osób niepełnosprawnych, jak to jest określone w § 16) powinno dać się dojechać windą dostosowaną do osób niepełnosprawnych (§ 193. 2. Co najmniej jeden z dźwigów służących komunikacji ogólnej w budynku z pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt ludzi, a także w każdej wydzielonej w pionie, odrębnej części (segmentie) takiego budynku, powinien być przystosowany do przewozu mebli, chorych na noszach i osób niepełnosprawnych.). Minister Infrastruktury w kolejnym podpunkcie (§ 193. 2a.) definiuje wymiary kabiny dźwigu osobowego dostępnej dla osób niepełnosprawnych. Jej szerokość powinna mieć co najmniej 1,1 m i długość 1,4 m, poręcz na wysokości 0,9 m oraz tablicę przyzywową na wysokości od 0,8 m do 1,2 m w odległości nie mniejszej niż 0,5 m od naroża kabiny z dodatkowym oznakowaniem dla osób niewidomych i informacją głosową.

3. Dostęp do budynku

Duża część istniejących budynków wielorodzinnych jest nieprzystosowana do użytku przez osoby niepełnosprawne, zwłaszcza poruszające się na wózkach inwalidzkich. Dotyczy to w szczególności budynków wybudowanych w technologii przemysłowej.

Budynki do 5 kondygnacji według obowiązującego prawa nie muszą być wyposażone w windy. W takim wypadku najczęściej żadne z mieszkań nie jest dostępne dla osób z dysfunkcją ruchu.

Wyższe budynki wyposażone w dźwig nie zawsze dają rozwiązanie tego problemu. Spotkać można windy dostępne dopiero od półpiętra lub piętra, gdzie, by dotrzeć do niej, należy pokonać kilka lub kilkanaście schodów. Jest to duże utrudnienie dla osób poruszających się o kulach, starszych czy matek z małymi dziećmi, a dla osób na wózkach to bariera nie dająca się samodzielnie pokonać. Kolejnym rodzajem wind, które nie rozwiązują problemu są windy jeżdżące na tzw. „półpiętra”. Choć zwykle są już one dostępne

od poziomu wejścia do budynku, to później pokonanie połowy kondygnacji po schodach może być prawdziwą udręką. Trochę lepiej sytuacja wygląda, gdy windy zatrzymują się co drugą kondygnację (pod warunkiem, że są dostępne od parteru budynku). W takim wypadku osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich mogą mieć dostęp do połowy mieszkań w budynku. Jest to o tyle dobre, że pozwala im to na bardziej swobodny wybór mieszkania, a nie ograniczenie się tylko do kupna tego na parterze.

Nawet, gdy w budynku jest winda dostępna od parteru i zatrzymująca się na każdej kondygnacji, to na osoby poruszające się na wózkach może czekać jeszcze jedna pułapka. Winda może być zwyczajnie zbyt mała, by taka osoba mogła do niej wjechać.

Czasem możliwym rozwiązaniem jest wymiana wind w istniejącym szybie na takie, które będą się zatrzymywać na każdej kondygnacji i będą dostępne od parteru. Jednak gdy nie ma takiej sposobności, można dostawić dźwig na zewnątrz budynku, a miejsce po istniejących windach zagospodarować jako zsyp. Można także wstawić windy w miejscu biegu, a do budynku dostawić nową klatkę schodową [1]. Te rozwiązania są kosztowne i wymagają znacznej ingerencji w wygląd budynku. W przypadku, gdy winda dojeżdża na każdą kondygnację, ale nie jest dostępna bezpośrednio z poziomu wejścia do budynku, można zainstalować platformę schodową, która pomoże dostać się na poziom wejścia do windy. Pomocą w dostaniu się do mieszkań położonych na niższych kondygnacjach są podnośniki zewnętrzne dostawiane np. do balkonów.

Kolejnym, a w zasadzie pierwszym problemem jest samo dojście (a w zasadzie dojazd) do budynku. Nierzadko ze względu na ukształtowanie terenu budynki usytuowane są na wzniesieniu w stosunku do chodnika i, by dotrzeć do klatki, należy pokonać kilkadziesiąt centymetrów a nawet kilka metrów. Jeżeli jest to różnica kilku schodów, to najczęściej obok znajduje się podjazd niwelujący tę wysokość. Gdy jest ona większa długość pochylni wydłużyłaby się znacząco i często zarządcy nieruchomości nie wykonują jej, w „zamian” wyznaczając okrężną, dużo dłuższą drogę, która umożliwi osobom niepełnosprawnym dojazd do klatki.

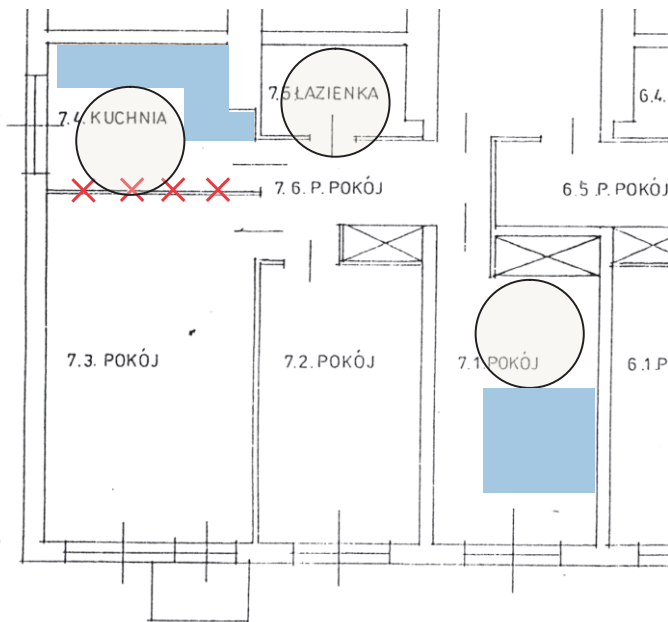
Rys. 1. Podnośnik zewnętrzny pozwalający mieszkańcowi dostać się do własnego mieszkania Luck, Ukraina (fotografia własna, 2014r.)

4. Dostęp do mieszkań

Po dostaniu się do mieszkania osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim napotyka na kolejne problemy. Przedpokoje w mieszkaniach są małe i nie można w nich manewrować wózkiem, nawet by tylko otworzyć drzwi.

Także pomieszczenia są małe. W blokach wybudowanych w technologii uprzemysłowanej najczęściej są bardzo małe kuchnie i łazienki. Dla przykładu autorka posługuje się mieszkaniem zlokalizowanym w bloku wykonanym w technologii wielkoblokowej w Lipsku (województwo mazowieckie). Na rysunku 1 przedstawiono rozkład trzypokojowego mieszkania i możliwości wpisania (lub ich brak) w wolną przestrzeń koła o średnicy 1,5 m, który pozwoli na swobodne manewrowanie wózkiem.

Pokoje są na tyle duże, że nawet po wstawieniu szafy i łóżka dwuosobowego (na przykładzie 7.1 POKÓJ), zostaje odpowiednia ilość miejsca, która pozwoli na korzystanie zarówno z łóżka jak i z szafy. Kuchnia po ustawieniu mebli w jednym ciągu jest minimalnie zbyt wąska. Tu problemem są także za wąskie drzwi, w których nie zmieści się wózek. Rozwiązaniem w tym przypadku jest wyburzenie ścianki działowej i połączenie kuchni z pokojem. Jak widać na rysunku łazienka jest zbyt mała, nawet bez wstawiania sprzętów, by mogła z niej korzystać osoba poruszająca się na wózku.

Rys. 2. Próba dostosowania mieszkania w bloku wykonanym w technologii wielkoblokowej (opracowanie własne)

Gdy w mieszkaniu żyją osoba na wózku i osoba bez ograniczeń ruchowych należy każdej z nich zapewnić możliwie największy komfort korzystania ze sprzętów domowych. Jest to ważne zwłaszcza w kuchniach i łazienkach.

Drzwi do łazienki powinny otwierać się szerzej niż 90°, a najlepiej wykładać się na ścianę. Miska ustępowa dla osoby niepełnosprawnej powinna być zawieszona wyżej niż dla sprawnego mieszkańca. Na rynku dostępne są nakładki, które pozwalają zniwelować ten problem.

Prawie tak samo łatwo jest rozwiązać kwestię prysznica. Jeżeli brodzik jest wpuszczony w posadzkę wystarczy zamontować do ściany składane siedzisko. Gdy w łazience jest wanna lub brodzik jest wyższy można je wymienić i w zamian ukształtować spadki podłogi w kierunku odpływu. Oczywiście łazienkę należy wyposażyć w pochwyt w odpowiednich miejscach i na określonych wysokościach.

Konieczna może być wymiana umywalki na szerszą niż standardowa, podobnie lustro, które powinno być pochylone. Ważna w łazience jest antypoślizgowa podłoga zapewniająca bezpieczeństwo ruchu. Gdy niemożliwa (np. ze względów finansowych) jest wymiana posadzki można zastosować maty antypoślizgowe.

W kuchni główną kwestią jest ustawienie wysokości szafek i blatu roboczego. Osobie o pełnej sprawności najwygodniej pracuje się na wysokości 80–90 cm, a osobie siedzącej na wózku 70–80 cm, dlatego wysokość blatu najlepiej jest ustawić na 80 cm. Należy pamiętać o zostawieniu pustego miejsca do wjechania wózkiem pod blat roboczy. Można zastosować też wysuwany blat, dzięki czemu w kuchni będzie więcej miejsca do przechowywania. Ze względu na zakres ruchu osoby na wózku w pionie (maksymalnie do 150 cm), szafki wiszące nie powinny być umieszczone zbyt wysoko. Dolna półka tej szafki może być na wysokości 105 cm. Dla osoby stojącej jest to niewygodne, dlatego w mieszkaniu można zamontować szafki opuszczane. Gdy z kuchni korzysta osoba sprawna znajdują się one na standardowej wysokości, a gdy niepełnosprawna wystarczy opuścić szafki, by bez ograniczeń mogła z nich skorzystać.

Zakres ruchu ograniczony jest też od dołu. Osoba na wózku wychylając się, może sięgnąć do 30 cm nad podłogą, a komfort ruchu to nie mniej niż 40 cm. Dlatego też sprzęty takie jak lodówka, zmywarka czy piekarnik nie powinny być stawiane na poziomie podłogi, tylko wyniesione na wysokość min. 30 cm. To samo zalecenie dotyczy szuflad.

5. Podsumowanie

Stosunkowo łatwo można dostosować odpowiednio duże mieszkanie, by komfortowo korzystały z niego osoba pełnosprawna, poruszająca się na wózku i starsza. Jednak gdy mieszkanie jest zbyt małe wymaga to bardzo dużych nakładów finansowych lub wręcz jest to niewykonalne. Dotyczy to zwłaszcza wąskich przedpokoi, ciasnych kuchni i małych łazienek.

Trudniejsze i bardziej kosztowne jest dostosowanie całego budynku i zapewnienie osobie na wózku możliwości dotarcia na każdą kondygnację. Może się to wiązać z dużą ingerencją w budynek i dostawieniem windy zewnętrznej.

W związku ze starzeniem się społeczeństwa powinno się już na etapie projektowania budynków myśleć o potrzebach osób z ograniczeniami ruchowymi, by w przyszłości szybko móc dostosować mieszkanie i by każdy miał nieograniczony barierami architektonicznymi dostęp do budynku.

Literatura

- 1 Ostańska A. *Podstawy metodologii tworzenia programów rewitalizacji dużych osiedli mieszkaniowych wzniesionych w technologii uprzemysłowionej na przykładzie osiedla im. St. Moniuszki w Lublinie*. Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Lublin 2009.
- 2 GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy. *Prognoza ludności na lata 2014-2050*. Publikacja dostępna na <http://www.stat.gov.pl/>.
- 3 Dz. U. Nr 75, poz. 690 z 2002 r. z późn. zm., Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie.

- 4 Budny J. *Jak dostosować budynek*. publikacja dostępna na <http://www.niepelnosprawni.pl/>.
- 5 Nowak E. *Mieszkanie dostępne dla osób z dysfunkcją narządu ruchu*. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji www.integracja.org.
- 6 Kowalski K. *Projektowanie bez barier – wytyczne*. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji www.integracja.org.

Customizing residential buildings for people with dysfunction of motion

Olga Skoczylas

*Independent Architectural Design Studio, Faculty of Civil Engineering and Architecture,
Lublin University of Technology, e-mail: o.skoczylas@pollub.pl*

Abstract: According to the national census conducted in 2002, the number of people with disabilities in Poland is 5456.7 thous., PONAD 14 percent of the population of the country. This means that every seventh citizen is a person with a disability or for such a thought. Polish society, in addition, like other societies in Europe, subject to irreversible phenomenon of an aging population. This is related to a significant increase in people with reduced mobility. Research on ergonomics and the development of techniques and materials in recent years has gone so far that basically revolutionized many areas of life. Is it the same in adapt to the needs of residential buildings to people with reduced mobility? Does such persons may still face impediments in areas where every day they live? In the article the author presents solutions that help adapt to the needs of residential buildings by persons with reduced traffic, especially for wheelchair access and the elderly.

Keywords: the disabled, the elderly, the availability of the object, ergonomics, architectural barriers.